

TROPISCH NEDERLAND

VEERTIENDAAGSCH TIJDSCHRIFT
TER VERBREIDING VAN KENNIS OMTRENT
NEDERLANDSCH OOST- EN WEST-INDIË

ONDER REDACTIE VAN PROF. DR. A. W. NIEUWENHUIS, DR. Z. KAMERLING,
S. A. REITSMA EN H. F. WAGENAAR REISIGER.

Vaste medewerkers: G. J. STAAL, Oud-Gouverneur van Suriname, Prof. Dr. L. P. LE COSQUINO
DE BUSSY, H. CH. G. J. VAN DER MANDERE, J. LANGHOUT EN C. K. KESLER.
UITGAVE: N. V. DRUKKERIJ EN UITGEVERIJ J. H. DE BUSSY, ROKIN 60-62, AMSTERDAM

ABONNEMENTSPRIJS PER JAAR: FRANCO PER POST f 12.—, VOOR HET BUITENLAND f 15.—
LOSSE NUMMERS, VOOR ZOOVER BESCHIKBAAR, f 0.50.

Stukken voor de redactie in te zenden: Jan van Goyenkade 44, Leiden.

INHOUD: Een Europeesch-Indische stijl van huizenbouw in Indië, van MAJA SERGER VAN PANHUYS. — Natuurreserves
in Indië, door H. I. L. BLEKKINK. — De Minahassers en hunne Mythen, door Prof. Dr. A. W. NIEUWENHUIS, II. —
Bataviasche aanlegplaatsen, door S. KALFF, III, Slot.

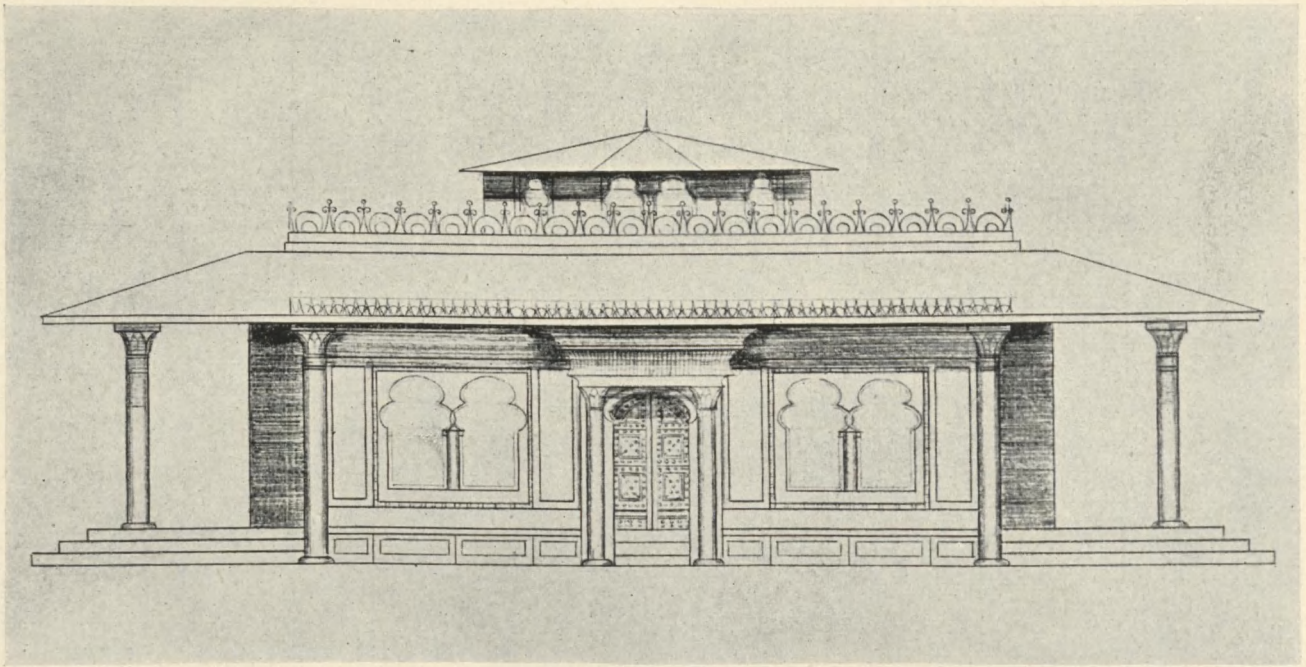
EEN EUROPEESCH-INDISCHE STIJL VAN HUIZENBOUW IN INDIË

van MAJA SERGER VAN PANHUYS.

De zich steeds sterker ontplooiende samenleving der Europeanen in Indië doet in stijgende mate de behoefte gevoelen aan eene zoo rationeel mogelijke aanpassing der bestaansvormen aan de verhoudingen, die daar nu eenmaal heerschen. Ook daar bepaalt de natuur het doen en laten der menschen als in de gematigde luchtstreek; zelfs in nog sterkere mate, omdat de Indische levenswijze zich niet zoo gelijkmatig naar de omstandigheden heeft kunnen ontwikkelen en blijft ontwikkelen als dit in het vaderland het geval is.

Kleding heeft van oudsher de zorgen onderhouden van hen, die zich naar de nieuwe toestanden in het heete klimaat moesten voegen; men begreep ook, dat de voeding

niet kon blijven, als die van thuis. Eerst in latere jaren staat de behuizing in het middenpunt der belangstelling van de Europeesch-Indische maatschappij. Niet het minst is dit toe te schrijven aan een beter inzicht aangaande de eischen, waaraan onze woning moet voldoen, om gegeven de klimatologische toestanden, waarin men leeft, zoo gunstig mogelijk op ons welzijn te werken. Bij al het verschil, dat in de onderscheiden streken van Indië daarin voorkomt, geldt tegenwoordig toch algemeen, dat licht en lucht veel vrijeren toegang moeten hebben tot de ruimten, waarin wij een groot gedeelte van ons leven doorbrengen, dan vroeger gedacht werd. In zulk een warm klimaat dient vochtigheid, die

M. Serger van Panbuys fec.

Voorzijde van eene woning in het vlakteklimaat van Indië. Frontbreedte 23 M.

NATUURRESERVES IN INDIË

door H. I. L. BLEKKINK.

Het reserveeren van bepaalde plekken geschiedt gewoonlijk met de bedoeling, de daar levende dieren en planten gelegenheid tot vrije ontwikkeling te geven, maar kan ook uit geologisch of archaeologisch oogpunt gewenscht zijn.

Als we zien, hoe snel door de cultures het natuurlijke plantenkleed op Java te loor is gegaan, en dit thans ook voor Sumatra dreigt, kan men het slechts toejuichen, dat het Gouvernement tot het sparen van ongegrepte natuurbrokken is overgegaan. De grootste verdienste komt daarbij toe aan het sinds 1912 bestaande Indische Genootschap voor Natuurbescherming. De eerste voorzitter, wijlen Dr. S. H. Koorders mocht het nog beleven, dat een 17-tal door het Genootschap aanbevolen plekken tot natuurparken verklaard werden. Onder de energieke leiding van den tegenwoordigen voorzitter Dr. K. W. Dammerman gaat het Genootschap op den ingeslagen weg voort, en tracht mede door het uitgeven van brochures

onder de schooljeugd eerbied en liefde voor de Natuur te wekken.

Het aantal gereserveerde gedeelten bedraagt thans in geheel Indië 76, waarvan niet minder dan 55 op Java gelegen zijn. Voor een volledig overzicht van deze gebieden verwijs ik naar het prachtige werk van Dr. K. W. Dammerman „Preservation of wild Life and Nature reserves in the Netherlands-Indies” verschenen naar aanleiding van het 4e Pacifische Wetenschappelijke Congres.

Het grootste van deze natuurreserves is het Lorentzgebied in Zuid-Nieuw-Guinea, zich uitstrekkend van de Flamingobaai tot de Wilhelminatop, tusschen de N.W. rivier en de Lorentzrivier, ter lengte van 150 K.M. en een breedte varierende van 10—60 K.M. Waar kan men op aarde een dergelijk ongegrept gedeelte van het tropische strand tot de eeuwige sneeuw reikend aanwijzen? En hoe prachtig moet zoo'n gebied zich eigenen voor de fauna en flora van dit eiland. Op

Java is allereerst te noemen het in het uiterste Westen gelegen schiereiland Oedjoeng koelon en het naburige Prinseneiland, ter grootte resp. van 37500 en 17500 H.A. Beide zijn met oorspronkelijk woud bedekt en Oedjoeng koelon een schuilhoek voor den bijna geheel verdwenen Javaanschen rhinoceros (*Rhinoceros sondaicus*) en den banteng (*Bos sondaicus*). Voor West-Java is dan verder te noemen het Danoemeer in de Karanggroep, met zijn moerassige omgeving ter grootte van 2500 H.A. Merkwaardig is dit oude kratermeer om zijn moeraswoud, zijn hooge rietgrassen (*Coix palustris*) en drijvende waterplanten (o.a. *Trapa quadrispinosa*). Tot de typische moerasboomen behooren hier *Alstonia spathulata* en de op luchtwortels rustende *Ficus retusa*, *Elaeocarpus* en *Clochidion*. Wenden we ons nu naar het Preangerbergland, dan liggen daar de 3 groote gebieden Tjibodas Gn. Gedeh, de Krater van den Papandajan en Telagabodas. Het eerste natuurpark ter grootte van 1040 H.A. reikt van den bergtuin van Tjibodas in Z.W. richting tusschen de Tjikoendoel en Tjibodas tot de toppen van Pangerango en Gedeh met inbegrip van den krater van den laatste. Tjibodas Gn. Gedeh is zoowel voor de flora en fauna der hooge bergen van West-Java belangrijk, als uit geologisch oogpunt door zijn warme bronnen bij Kandang Badak en de diepe erosiekloof van de Tjibeureum. Telagabodas evenals het Papandajanterrein meer dan 500 H.A. metend, omvat het gelijknamige kratermeer, de heete bronnen van Tjipanas en prachtig bosch. Voor Midden-Java zijn de beide natuurreserves op het bekende eiland Noesa Kambangan merkwaardig. In het in het noorden gelegen terrein vinden we typeerende mangrove-wouden en de reuzenbloem *Rafflesia patma* met een doorsnede van 40 c.M. Op de kleine eilandjes bij het oostelijke natuurmonument (o.a. *Barringtonia's*), komt de beroemde *Pisonia sylvestris* voor, de kroningsbloem der sultans van Solo. Voor Oost-Java zijn o.a. de grot van Nglirip, Ardjoena Lalidjiwo, de Tenggerzandzee,

Ranoe Koembolo, Kawah Idjen en Djati Ikan met Poerwo tot natuurmonumenten verklaard geworden. De grot van Nglirip ligt in het Noorderkalksteengebergte en is bekend om zijn fraaie stalaktieten (= hangende druipsteenkegels) en zijn groote lengte (= 400 M.).

Ardjoena Lalidjiwo meet bijna 11.000 H.A. en is niet alleen vermaard om zijn uitgestrekte tjemarawouden, maar ook om zijn graswildernissen (o.a. *Festuca*) en in de hoogste gedeelten de typische alpine vegetatie. De Tenggerzandzee of Dasar is de bodem van den Tenggercaldéra met zijn steppenachtig karakter en lokaal gekenmerkt door het heideachtige plantje *Styphelia pungens* en de *Polygonum plebeium*. De laatste komt nergens elders in ons Indië voor. Ranoe Koembolo op 2400 M. hoogte gelegen en van uit Tosari te bereiken werd gereserveerd als een van de prachtigste bergmeren van Java. Het ligt precies ten noorden van den Smeroe. Het Kawah-Idjen monument omvat het gelijknamige matgroene, zeer zure en warme meer in den oostrand van den Idjencaldéra en het mooie tjemara-woud bij den Oengoep-Oengoep. De schiereilanden Poerwo of Blambangan en Djati Ikan vormen de uiterste Z.O. punt van Java ter grootte van ongeveer 42.000 H.A. Ze dienen voor de Oost-Javaansche flora en fauna. Ten Oosten van Madoera werd het uiterste Oosten van Saobi, een der Kangeaneilanden tot natuurpark en wel om de typische endemische fauna der Kangeaneilanden, die meer overeenkomst met die van de oostelijke delen van Indië dan met die van Java vertoont. Niet minder dan 9 inheemsche vogelsoorten worden hier aangetroffen, terwijl ook de *Megapoda* hier hun westelijkste grens bereiken, al komen zij dan weer op de Nicobaren voor. In Straat Soenda werden Krakatau en Verlaten eiland uitgekozen ten einde na te gaan, hoe het sinds de eruptie van 1883 vernietigde organische leven er weer opbloeit. Op Sumatra zelf werden eveneens verschillende hoewel niet zulke groote terreinen als op Java voor ondergang behoed.

In de eerste plaats b.v. de 3 *Rafflesia*-terreinen in Benkoelen, waarvan No. 1 en No. 2 bij het dorp Kelobah en No. 3 bij de onderneming Soeban Ajam ligt. Op de bedoelde plekken groeit de *Rafflesia Arnoldi*, met bloemen van wel een meter doorsnede. Deze plant parasiteert op de wortels van een bepaalde lianensoort (*Cissus*). Behalve de Benkoelensche liggen nog een tweetal *Rafflesia*-terreinen in Atjeh en wel in de onderafdeeling Serbodjadi (Lököp) met *Rafflesia Atjehensis*, nauw verwant aan *Rafflesia Arnoldi*. Uit archaeologisch oogpunt werd voorts de hand gelegd op de grot van Oeloe Tiangko in de afdeeling Bangko, Res. Djambi en Boengamas Kikim, een terrein in het Palembangsche bergland niet ver van Boengamas. Bij den ingang van genoemde grot is een terras, door een overhangende rots overdekt. Op dit terras werden o.a. obsidiaanscherven, schelpen (*Melania*) en stukken van pijpbeenderen gevonden. De grot zelf is 10 bij 14 meter groot, doch leverde tot nu toe geen resultaat op. Waarschijnlijk behooren de gevonden cultuurresten tot het Magdalenien. Het terrein van Bangoemas is volgens Dr. Tobler een werkplaats van vuursteenvoorwerpen geweest. Van de overige Sumatraansche natuurmonumenten (totaal 14) noem ik nog Sibolangit, Dolok Saoet en Dolok Tinggiradja. Sibolangit, ± 40 K.M. van Medan is een stuk van het vroeger hier voorkomende oerwoud en vooral van beteekenis door den aangrenzenden tuin voor wetenschappelijk onderzoek.

Tot de typeerende boomsoorten behooren hier de geweldige *Koompassia parviflora*, de zeldzame *Agularia*, waarvan de bast vroeger door de Bataks als schrijfpapier gebruikt werd en de reusachtige *Amorphophallus titanum*. Dolok Saoet in de Res. Tapanoeli en wel in de afdeeling Bataklanden niet ver van Pangariboean gelegen is voor het grootste gedeelte met pijnbosschen n.l. de *Pinus Merkusi* begroeid. Het is de enigste oorspronkelijke den van Indië, ook bekend uit het binnenland van Atjeh. Dolok Tinggiradja in de afdeeling Simeloengoen en

Karolanden is beroemd om zijn warme bronnen (temp. 67°) en fraaie sinterterrassen en sinterbekkens, gelegen te midden van *Podocarpus* en *Pandanus*wouden.

Typeerend zijn er verder de vele myrmecophilen of mieren aantrekkende planten. Hopen we, dat het aantal natuurreserves op Sumatra zich nog belangrijk moge uitbreiden. Vooral groote complexen zijn met het oog op de al zeldzamer wordende diersoorten zooals tapir, neushoorn, orangoetan e.a. beslist noodzakelijk en evenzoo op Borneo, waar natuurmonumenten nog geheel ontbreken. Immers zullen de genoemde soorten — al worden zij ook beschermd — toch op den duur ondergaan als het essentiele, het natuurlandschap door de toenemende cultures geheel verdwijnt. Bovendien levert het reserveeren van gebieden in de tropen niet die moeilijkheden op, die we hier kennen, daar in Indië het Gouvernement eigenaar van allen woesten grond is, zoodat extra onteigeningskosten buitengesloten zijn. Gaan we nu over naar Celebes, dan liggen daar 3 fraaie natuurgebieden n.l. de Bantimoeroengwaterval, Goenoeng Lokon en Goenoeng Tongkoko Batoeangoes. De Bantimoeroengval, ± 38 K.M. van Makassar en vandaar uit per rijtuig te bereiken wordt gevormd door de Bantimoeroeng, die er over een steilen kalkrand valt. Merkwaardig is deze plek om zijn lokale dieren en planten o.a. een bepaalde lichtende mossoort en vele schitterend gekleurde vlindersoorten. Het Gn. Lokonterrein in de Res. Menado en boven de 1450 M. gelegen is bekend om zijn fraaie *Pandanus*wouden (*Pandanus Koordersi*). Gn. Tongkoko Batoeangoes (± 500 H. A.) in het uiterste N.O. van de Minahassa tegenover het eiland Lembeh, omvat o.a. de vulkanen Tongkoko en Batoeangoes en is tevens vermaard doordat twee van de meest karakteristieke dieren van Celebes n.l. de Babi-roessa en de Anoa of dwergbuffel er voorkomen. Op Ambon ligt verder het Rumphius-natuurmonument en wel even buiten de stad. Het is nog geen 3 H.A. groot en bekend om zijn prachtig uitzicht op de Baai van

Ambon. Tenslotte ligt in Zuid-Bali nog het beschermde gebied bij Sangeh ten noorden van Den Pasar. Het is een woud van prachtige pahalaboomen o.a. *Dipterocarpus trinervis*, *D. Hasselti* en *D. retusa*. Het hout dezer boomen mag alleen voor den bouw van tempels gebruikt worden en alleen

daarvoor kan vergunning voor kap verleend worden. Moge dit beknopte overzicht doen zien, dat er èn bij het Gouvernement èn bij vele particulieren in Indië het ernstig streven bestaat, flora en fauna te beschermen tot nut en vreugde van het huidige en komende geslacht.

DE MINAHASSERS EN HUNNE MYTHEN

door Prof. Dr. A. W. NIEUWENHUIS.

II.

Daar de Minahassa in Indië het land is, dat het langst en het sterkst den invloed der Christelijke beschaving heeft onderhouden en haar bevolking veelvuldig zich tot het Christendom liet bekeeren, leenen hare tegenwoordige instellingen zich er bijzonder toe, om zulk een invloed daarop eens na te gaan. Hij strekt zich in een geval als dit uit over alles, wat men tot de zeden en gewoonten brengen kan, maar zeer lang blijven de oorspronkelijke onder het volk, zij het gewijzigd, bestaan. Men verkrijgt dus eene vermenging van de Inlandsche met de Christelijke gewoonten, overleveringen, arbeidswijzen, kleeding, woning enz.

Op het gebied der mythen en andere volksverhalen doet zich dit nu ook voor en bij de scheppingslegende, die in een vorig nummer werd verteld, komt dat verschijnsel zeer eigenaardig tot uiting. In het volgende scheppingsverhaal, zooals het tegenwoordig nog onder de Minahassers gangbaar is, komt de verandering, die door het Bijbelsche scheppingsverhaal veroorzaakt werd, duidelijk uit.

Voor een goed begrip, hoe het mogelijk is, dat de Indische volken aan dezen gang eener schepping kunnen gelooven, dient men in aanmerking te nemen, dat voor hen de schepping plaats heeft in een vroegere wereld van bovennatuurlijke geesten en de menschen daarin dan een plaats krijgen. Daarenboven geven zulke legenden aan het volk de verklaring van het ontstaan van het eigen kleine land, omdat in vroeger tijden al die volkjes van het bestaan eener

aardsche, zeer veel grootere wereld weinig afwisten en zij zich daarmee in hun beperkten gedachtenkring ook niet bemoeiden. Het nieuwere scheppingsverhaal luidt dan aldus:

Adam en Eva waren de eerste menschen; zij hadden vier kinderen, drie zoons en ééne dochter. De zoons waren Tombalanda, Tonsina, Tompapoea en de dochter Loemimoe'uet. Op zekerèn dag gingen Adam en

Verzam. Kol. Instituut.

Coll. Veen.

Een landbouwer in boomschorskleeding.
Oud-Minahassa.